

Intervju: Miroslav Lajčák, Specijalni predstavnik EU u BiH: “Dodikova smjena dovela bi u pitanje opstanak BiH”

Visoki predstavnik Miroslav Lajčák, koji je nedavno imenovan za šefa diplomatije Slovačke, intervjuu za *Global* objašnjava zašto odlazi iz Bosne i Hercegovine. Priznaje da se politička atmosfera u BiH u njegovom mandatu nije poboljšala te smatra da međunarodna zajednica sada mora da definiše svoj odnos prema situaciji u zemlji. Svima u BiH poručuje da daju šansu dogovoru iz Pruda, zaključivši da ga zbunjuje orkestrirani napad na činjenicu da su se trojica lidera našli i da su razgovarali o napretku zemlje.

GLOBAL: Na početku mandata u Bosni i Hercegovini rekli ste za sarajevsku štampu kako ćete se posvetiti intenzivnoj komunikaciji s domaćim političarima te da ćete koristiti široke Bonske ovlasti. Kao prioritet, naveli ste uspostavljanje normalne političke atmosfere koje u BiH nema već godinama. Kako Vam se danas čini ta izjava, s obzirom da prioritet - normalnu političku atmosferu - niste uspjeli uspostaviti?

Miroslav Lajčák: Ne bih promijenio niti jednu riječ, jer je to i danas moje ubjeđenje. Prvo, da se uspostavi normalna politička atmosfera, normalna komunikacija u kojoj ima neslaganja, ali i razgovora i traženja kompromisa. Drugi moj cilj je bio da evropska tema postane glavna, a za Bonske ovlasti sam rekao da su to moji crveni i žuti kartoni, kao kod fudbalskog sudije, i da ću ih na takav način koristiti. Ništa u tom razmišljanju ne bih promijenio.

GLOBAL: Dobro, osjećate li razočarenje što ipak niste uspjeli u zadatim ciljevima?

Miroslav Lajčák: U Bosnu i Hercegovinu sam došao prenoseći ovdje i dominantni osjećaj međunarodne zajednice, koja je tada stvarno vjerovala da je BiH na dobrom putu prema EU integracijama i da je moj glavni mandate tranzicija. Zbog toga sam poziciju i prihvatio. Kao neko ko dolazi iz nove članice Evropske unije, želio sam da približim EU građanima BiH, da pokažem da to nije ništa fiktivno i da ću ta iskustva, koja sam stekao, moći koristiti ovdje. Da, to se nije desilo. Politička atmosfera se nije poboljšala. Međunarodna zajednica sada mora da definiše svoj odnos prema situaciji. Jasno je da ovako ne možemo nastaviti. Bosnu i Hercegovinu danas tretiramo na dva načina, a jedan isključuje drugi. U prvom slučaju BiH je protektorat koji treba da ima međunarodnog protektora, a u drugom je zemlja aspirant za ulazak u EU, koja ima komplikovanu strukturu, ali nije kvalitativno drugačija od zemalja u regionu. Taj sukob ovih dviju koncepcija jeste nešto što je meni stvaralo probleme tokom čitavog mog mandata.

GLOBAL: U kojem smislu?

Miroslav Lajčák: Ako je BiH spremna da vodi svoje poslove, ako ima institucije s demokratskim legitimitetom, koje imaju potreban kapacitet, onda ovdje nije potreban protektorat. Ako, ipak, ima potrebe za protektoratom, onda hajde da ne igramo igru o evropskoj priči, o tome da su ovdje partneri i da mi ne želimo da se angažujemo. Ili jedno ili drugo. Jer, dolazimo do stvarno smiješnih situacija kada domaći političari govore: „Vi ste nama potrebni, jer mi bez vas ne možemo funkcionisati“, a, s druge strane, kažu: „Dajte nam kandidatski status, jer smo dovoljno zreli da imamo komunikaciju sa 27 članica EU.“ Dakle, poruka glasi: između sebe se ne možemo dogovoriti, ali sa svima vama ćemo se sigurno dogovoriti. To je taj apsurd. I još jedna stvar: kad se osvrnem na moj dosadašnji mandat, imam problem da prihvatim i do kraja shvatim kolika je snaga onih unutar države koji ne žele da ova zemlja ide naprijed. Svaki put kad se nešto dobro uradi za BiH,

recimo potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, bude toliko kritike, lažne, naravno, na račun EU. Kad su politički lideri prvi put od izbora počeli redovno da se nalaze da bi se dogovorili i kad je čitav narod vidio da to donosi rezultate, kolika je bila negativna kampanja, ismijavanje, neka ironizacija svega toga.

GLOBAL: Na čije kritike mislite? Političara, analitičara?

Miroslav Lajčák: Kvazipolitičara, kvazianalitičara i kvazimedija. Niko nije ponudio nikakvu alternativu. Međutim, vidi se ta velika snaga onih kojima nije stalo da se bošnjački, srpski i hrvatski političari redovno nalaze i traže rješenje.

GLOBAL: A ko su oni?

Miroslav Lajčák: Pa vi to i sami dobro znate. Ko su bili ti duhoviti koji su govorili o Snjeguljici i šest patuljaka, baš duhovito, a ja tog „kritičara“ pitam: šta ti nudiš? Pa zatim, kvazianalitički komentari u nekim dnevnim novinama. Kao da se neki plaše da je uspjeh BiH, a da oni nisu direktno učestvovali u njemu, gori nego zajednički neuspjeh svih. Zaista me iznenadila mržnja prema napretku u nekim krugovima.

GLOBAL: Kad pogledate unazad na svoj mandate na čelu OHR-a, ima li nečeg zbog čega žalite, što biste uradili drugačije?

Miroslav Lajčák: Znao sam kako se kaže: poslije rata svi su generali. Nisam dio te priče, nikad ne razmišljam šta bi bilo kad bi bilo. Odluke sam donio oslanjajući se na informacije koje sam imao u tom trenutku, i u tom smislu nemam za čim da žalim.

GLOBAL: Pokušajte se, ipak, staviti u ulogu Vaših kritičara, pa nam recite, samokritički, da li je baš sve bilo ispravno urađeno?

Miroslav Lajčák: Kad pogledam rezultate, posebno druge polovine prošle godine, onda tu nema ništa dobro. S druge strane, znam da sam se borio i radio naporno unutar zemlje i kao advokat BiH u inostranstvu, da pomognem međunarodnoj zajednici da definiše svoj odnos prema BiH, domaćim institucijama da shvate da je evropski put jedini moguć i put naprijed. Da, rezultati to ne odražavaju. Grešaka nisam svjestan, a jesam samokritičan čovjek. Naravno, iz perspective vremena se može reći, ovo je trebalo ovako, ali tada, u tom smislu, nisam mogao drugačije odlučiti. Ja razmišljam u kategoriji gdje smo sad, šta su nam izazovi i šta treba da uradimo, zato mi je teško da dam odgovor na to vaše pitanje.

GLOBAL: Ne analizirate prošlost, ono što se u BiH, inače, mnogo radi?

Miroslav Lajčák: Ponekad i previše.

GLOBAL: U sadašnjosti ste zato pohvalili dogovor u vezi s Prudskim sporazumom. Da li Vas zbunjuju oprečne izjave trojke s posljednjeg sastanka u Banjoj Luci?

Miroslav Lajčák: U nekoj određenoj mjeri – da. Ali mnogo više me zbunjuje ponovo orkestrirani napad na činjenicu da su se oni našli i da je zemlja dostigla nivo razgovora. Odmah je krenula kanonada uvreda kakvi su oni izdajnici što su se sastali da razgovaraju, i ide ponovo ismijavanje. Fokus medija je na pitanju koje je najteže za interpretaciju, a ignoriše se dio s kojim nema problema u vezi s interpretacijom. To me zbunjuje mnogo više. Pitanje je u čijem je to interesu. Kome je toliko u interesu da šalje poruku: „Nemoj da razgovaraš sa drugim političarom iz drugog konstitutivnog naroda, nećemo ti to oprostiti.“ A ja pitam: kuda vodi ovu zemlju ta poruka i takvapolitika?

GLOBAL: Niste razmišljali da se radi o nepovjerenju javnosti prema političarima koji kroje buduću državu BiH?

Miroslav Lajčák: Dajte im šansu! Gdje god odem u BiH, građani se žale na svoje političare. Ali oni imaju demokratski kredibilitet, izabrani su na demokratskim izborima, koje je EU priznala i sve međunarodne

organizacije. Kako onda građani mogu od mene da traže da ih ja ne priznam kao partnere? Ponovo dolazimo u direktan sukob ovih dviju koncepcija: evropskog partnera i protektorata. Ja sam jasno za koncepciju evropskog partnerstva, uz korištenje nadležnosti koje imam, ali ne s ciljem da rješavam problem koje imaju jasne adrese u BiH, odnosno ko je nadležan za njihovo rješavanje.

GLOBAL: Bonske ovlasti su Vam ostavljale mogućnost da smijenite bilo kojeg lokalnog dužnosnika, uključujući i izravno izabrane političare, za koje OHR smatra da vrše opstrukciju mirovnog procesa. Javnost Vas je prozivala zbog njihova nekorištenja u slučaju izjava Milorada Dodika.

Miroslav Lajčák: To je toliko površno... Zar iko ozbiljan može da misli da bi smjena Dodika riješila probleme BiH? Evo mog odgovora: to bi u ovom trenutku stvorilo tolike probleme da bi pod znak pitanja bilo dovedeno samo postojanje Bosne i Hercegovine! A meni je svejedno da li će se ovo nekom dopasti ili neće. Svi koji me prozivaju što ne koristim Bonske ovlasti ustvari misle: ti koristi Bonske ovlasti, ali tako kako ja želim, a ne kako ti misliš da treba. Zar možete preko Bonskih ovlasti promijeniti mišljenje ljudi?! Danas imamo zapaljivu retoriku, trovanje atmosfere, plašenje, ali da smo imali konkretne akcije, koje ugrožavaju cjelovitost države, ja ne bih oklijevao ni sekunde. Ali da od mene neko traži da koristim Bonske ovlasti jer je neki političar poslao pismo drugom političaru da mu izrazi podršku, a tebi se to ne dopada, pa prozivaš visokog predstavnika da ga skloni – to je idiotizam, a ja nisam idiot. Želim biti apsolutno jasan. Ako vi ne želite razgovarati između sebe, džaba prozivate visokog predstavnika da to nametne. On to može samo u slučaju da jednom odgovara, a dvojici ne odgovara, što bi stvorilo još veću napetost. Na političke izjave, retoriku, ja reagujem političkim sredstvima, na akciju bih reagovao akcijom. A to što je Dodik poslao pismo u Izrael, ne mislim da je time prekršio Dejtonski sporazum. I za razliku od Zlatka Lagumdžije, apsolutno ne mislim da zbog pisma trebam skloniti Dodika. Jer ja, za razliku od njega, razmišljam o tome šta bi to značilo za Bosnu i Hercegovinu.

GLOBAL: Kad spominjete akcije na koje biste reagovali, u odnosu na izjave, nedavno ste kazali da ne biste dozvolili referendum o otcjepljenju jer bi time bila prekoračena „crvena linija“ koju je postavila međunarodna zajednica. Ne mislite li da je ona i suviše visoko postavljena? Zar u BiH ne postoji jača uloga EU i međunarodne zajednice od te da reaguje samo u slučaju drastičnih situacija koje bi bile uvod u novi sukob? Prilič no pesimistična poruka...

Miroslav Lajčák: Tu „crvenu liniju“, prije svega, mora da definiše međunarodna zajednica, a ne pojedini političari u BiH, koji to rade samo da bi promovisali sebe.

GLOBAL: Ne, to ste Vi rekli, Vi ste je definisali.

Miroslav Lajčák: Da, da, da, međunarodna zajednica je u momentu kada sam ja došao ovdje bila uvjerena da mi tu liniju možemo podići, da ova zemlja već ide prema EU tranziciji, pa tako da i međunarodno prisustvo treba da ide prema tranziciji. Nažalost, moje prisustvo od tri godine pokazuje da od tranzicije nema skoro ništa, da se atmosfera ne poboljšava. A ja se pitam, da li je dobro za BiH da međunarodna zajednica kaže: „Uranili smo s našom nadom I vjerom da vi jeste zreli, evo vraćamo se da vodimo vašu zemlju na daljinski upravljač, kroz visokog predstavnika, zaboravite evropsku perspektivu jer jedno i drugo ne ide!“ Da li bi takva poruka ovdje bila dočekana aplauzom? Došao sam ovdje koristiti ovlasti da bih zabranio negativno skretanje, a ne preko ovlasti vodio zemlju naprijed.

GLOBAL: Objasnite onda šta je sve, prema Vama, negativno skretanje na koje biste reagovali?

Miroslav Lajčák: Ugrožavanje državne cjelovitosti, državnih institucija, uništavanje postignutih reformi. Da ponovim, preko Bonskih ovlasti se ljudi ne mogu primorati da poštuju jedni druge, da sjednu i da se dogovaraju. To se može postići samo pozitivnim stavom prema nečemu u što svi vjeruju, a 80 posto građana ove zemlje vjeruje u evropsku perspektivu...

GLOBAL: Procjena je problematična jer, prema redu stvari, unutrašnja nestabilnost je građanima BiH trenutno važnija, egzistencijalnija tema od EU perspektive, o kojoj razmišljaju tek iz drugog plana.

Miroslav Lajčák: Ja govorim o procesu, moraš imati nešto prema čemu ideš. Zar će to, da ujutro otvoriš novine i vidiš koga je još visoki predstavnik smijenio, poboljšati atmosferu? U Federaciji me pitaju zašto ne koristim Bonske ovlasti da smijenim ovog ili onog, a u Republici Srpskoj zašto sam još tu. Svako traži da se samo njega sluša, to je taj problem. Pogledajte koji su problemi danas međunarodne zajednice: finansijska kriza, Gaza, Afganistan, pa imali smo energetska krizu... E, sad neko iz BiH kaže: „Vi, međunarodna zajednica, treba ozbiljno da se bavite nama!“ A zašto? „Jer mi ne želimo da se dogovaramo!“ Još kažu da je situacija teška, ali vi imate institucije, samo su blokirane, jer se ne dogovarate. Oni koji to, ipak, čine, postali su meta mržnje. Zar trebamo vratiti 60.000 vojnika NATO-a, otvoriti urede OHR-a širom zemlje, a ja da privedem političare i koristim vatreno oružje da ih primoram da se dogovaraju?!

GLOBAL: Pa, ne baš tako dramatično, ali javnost jeste očekivala odlučniju akciju.

Miroslav Lajčák: Ja sam došao s uvjerenjem da BiH ima potencijal da krene prema EU i to je bio moj mandat. Za mandat protektora, koji neće da poštuje rezultate izbora, i za mandat protektora koji ignoriše politike koje ste legitimno izabrali – ja očigledno jesam pogrešna osoba. Tako da moj odlazak treba da donese mnogo zadovoljstva svima koji ne žele da budu tretirani kao partneri, već kao sluge. Lično se, ipak, nadam da to toga neće doći.

GLOBAL: Da li je dogovor o četiri regije dobar za budućnost BiH?

Miroslav Lajčák: Nemam komentar na to. Nema šta da se komentariše, to je toliko nedefinisano trenutno. Prudski dogovor u ovoj fazi čitam na drugi način. Postignut je dogovor o budžetu i u skladu s tim je izglasan u Parlamentu, u tri pokušaja se došlo do interpretacije sporazuma o Brčkom, koji je veoma blizu da se izglasa, a jako sporo, ali ipak približava se interpretacija o državnoj imovini, na neki način je napravljen iskorak u vezi s popisom stanovništva, a prvi put je otvoreno i pitanje ustavnih reformi. Znači, prva interpretacija je uvijek ovako široka, onda se malo približavamo. Umjesto toga da kritikujem to što je najmanje definisano, ja gledam ono što smo najbliže definisali. Ako neko misli da možeš da definišeš ustavnu strukturu BiH poslije jednog sastanka, onda taj čovjek nije ozbiljan.

GLOBAL: Čitaocima će zanimati Vaša ocjena koju ćete autoritetom visokog predstavnika dati o političarima s kojima ste najbolje sarađivali?

Miroslav Lajčák: Iz reda srpskog naroda najozbiljniju komunikaciju sam imao s predsjedavajućim Predsjedništva BiH Nebojšom Radmanovićem. Iz hrvatskog naroda s Draganom Čovićem. Što se tiče bošnjačkog naroda, i Sulejman Tihić i Haris Silajdžić su ljudi koje poštujem, različiti su, način komunikacije s njima je potpuno drugačiji, ali obojica zaslužuju autoritete međunarodne zajednice.

GLOBAL: Političare ste procijenili kao ljude iz određenih etničkih zajednica. Da li to znači da je dogovor lidera nacionalnih stranaka, općenito, takva politička platforma da je ona budućnost BiH?

Miroslav Lajčák: Nisu u pitanju nacionalne stranke, pitanje je načina vođenja politike. SNSD i SDP su članice porodice socijaldemokratskih partija, SDA, HDZ i PDP članice pučkih stranaka, koje su, prema evropskim standardima, klasične stranke koje ulaze u neke evropske modele, i to je dobro. Problem je da su i te stranke atmosferom u zemlji i ustavnom strukturom gurnute u etničku priču. Nažalost, činjenica je da to donosi rezultate. Ljudi još reaguju na manipulisanje strahom, sve dok ne shvate da se to radi 14 godina vrćenja ukруг. Pogledajte gdje su ostali u regionu, a gdje BiH. Zato sam pokrenuo evropsku kampanju obilaska 17 gradova, da u direktnim razgovorima građani shvate da je njihova uloga mnogo jača nego što misle. To se, ipak, ne može desiti preko noći. BiH je posebna i time što ulogu u kojoj sam se ja aktivirao početkom prošle godine u drugim zemljama inače igra građansko društvo: nevladine organizacije, nezavisni slobodni mediji, lideri intelektualci koji utiču na javno mnijenje. Ovdje je sve podijeljeno, pa su i ti segmenti i njihova mogućnost da utiču na građane, na biračko tijelo van etničke grupe – vrlo limitirani. Odgovornost međunarodne zajednice i EU je danas u tome da pomogne da se među građanima stvori atmosfera prema principu: moja odluka, ali moja i odgovornost.

GLOBAL: Na ponudu Slovačke rekli ste prvo da niste na raspolaganju, s obzirom na mandate u Bosni i Hercegovini. Naknadno ste, na lični poziv premijera Roberta Fica, prihvatili poziv za šefa diplomatije. Šta Vas je stvarno natjeralo da promijenite prvobitnu odluku?

Miroslav Lajčák: Još krajem prošle godine sam zaključio da je sastanak PIK-a (Vijeća za implementaciju mira u BiH; op. aut.) vrsta kulminacije moje misije ovdje, a objasnioću zašto. Očekuje se da međunarodna zajednica donese odluku u kom pravcu ide: ako ide u pravcu tranzicije, zatvaranja OHR-a, onda sve što preostaje poslije marta jeste samo tehnički posao da se zatvori OHR. Dobro, to mogu, ali sa mnom ili bez mene, to već nema izazova političke prirode, a nije mi bila namjera da ostajem kao predstavnik Evropske unije. Ako PIK odluči da nema zatvaranja, idemo u nastavak, što logično znači jačanje OHR-a, upravo sam na to prethodno odgovorio, to znači da evropske teme idu na drugi plan i onda sebe tu ne vidim.

GLOBAL: Dakle, ni u jednoj varijanti se niste više vidjeli ovdje?

Miroslav Lajčák: Vidim se u tome da pomognem da prođe proces tranzicije i da evropska tema postane tema broj jedan za ovu zemlju.

GLOBAL: Ali, ona to nije postala, zar ne?

Miroslav Lajčák: Da. Upravo to govorim, idemo prema odluci u martu, tako da je ponuda mog premijera došla dva mjeseca ranije i ja sam je prihvatio pod uslovom da snosim odgovornost sve dok ne nađu zamjenika za mene ovdje. Moja je odgovornost da PIK donese odluku na osnovu informacija od mene i mojih institucija.

GLOBAL: Šta je istina u spekulacijama o nezadovoljstvu Vašim radom u međunarodnim krugovima?

Miroslav Lajčák: Nisam čuo da je bilo nezadovoljstva. Teško bih ja u tom slučaju bio šef diplomatije Slovačke. Mislim da sam prvi visoki predstavnik koji odlazi na ovako visoku dužnost poslije BiH. Politička atmosfera u BiH je vrlo čudna, politički lideri su stvarno majstori u gubljenju vremena, prilika i prijatelja. Kao da bi svi željeli da ljudi koji su došli s najboljim namjerama budu neuspješni, kao da svi uživaju u tome da ih vulgariziraju. Ljudi ovdje apsolutno nisu shvatili da je šef diplomatije države članice EU i NATO ustvari član jednog prominentnog kluba koji će donositi odluke direktno vezane za vašu budućnost i da u tom klubu imaju svega dvojica-trojica pojedinaca koji imaju lična, direktna iskustva iz ovog regiona, ili vaše zemlje.

GLOBAL: Kakve ćete preporuke dati PIK-u?

Miroslav Lajčák: Nisam u poziciji da kažem sad šta mi je preporuka, mogu samo reći što ne želim, a to je da se nastavi status quo.

GLOBAL: Kakvog nasljednika očekujete?

Miroslav Lajčák: Moj nasljednik treba biti i visoki i specijalni predstavnik. Ako je visoki predstavnik, treba imati ovlasti i podršku da ih koristi. Mislim da je sanjanje o jakoj političkoj ličnosti laganje samom sebi. Ključno za ovu osobu je da razumije ovaj region i ovu zemlju i da ima jasan mandat međunarodne zajednice.

GLOBAL: Nedavno ste s predsjedavajućim Vijeć a ministara Nikolom špirićem razgovarali o prioritetima integracije u EU koji moraju ponovo biti aktuelizovani. Šta mislite o radu gospodina špirića i kako objašnjavate činjenicu da je on, nakon što je Direkcija za evropske integracije bez šefa bila šest mjeseci, sebe imenovao za vršioca dužnosti direktora ove direkcije, najvažnije veze između BiH i institucija EU?

Miroslav Lajčák: A kako vi objašnjavate da to, izgleda, brine samo EU?! Za šest mjeseci nisam vidio nijednog bh. političara koji to doživljava kao problem, da BiH, između ostalog, nema ni ambasadora u Briselu. To je odraz političke kulture, da svako priča svoje, a ne sluša drugog. Nemamo ni drugih važnih direktora, Agencije za državnu službu, Regulatorne agencije za komunikacije, policijske agencije i tako dalje. Zašto o

tome govori visoki predstavnik, šef Delegacije evropske komisije, američki ambassador i drugi ambasadori, zašto o tome ne govore ovdašnji političari?